

POSTANOWIENIE

Dnia 19 grudnia 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Katarzyna Gonera (przewodniczący)

SSN Zbigniew Korzeniowski (sprawozdawca)

SSN Piotr Prusinowski

w sprawie z odwołania B. M. i D. M.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w Z.
z udziałem zainteresowanego K. I.
w postępowaniu ze skargi odwołujących się o wznowienie postępowania
zakończonych prawomocnym wyrokiem Sądu Apelacyjnego w (...) z dnia 12 marca
2015 r., sygn. III AUa .../14 o ustalenie podstawy wymiaru składek na
ubezpieczenia społeczne i ubezpieczenia zdrowotne,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 19 grudnia 2017 r.,
zażalenia odwołujących się na postanowienie Sądu Apelacyjnego
w (...) z dnia 18 maja 2017 r., sygn. akt III AUa .../17,

**uchyla zaskarżone postanowienie i sprawę przekazuje Sądowi
Apelacyjnemu w (...) do ponownego rozpoznania oraz orzeczenia
o kosztach postępowania zażaleniowego.**

UZASADNIENIE

Sąd Apelacyjny w (...) postanowieniem z 18 maja 2017 r. odrzucił skargę B. M. i D. M. o wznowienie postępowania zakończonych prawomocnym wyrokiem tego Sądu z 18 marca 2015 r. (III AUa .../14). Wyrokiem tym oddalono ich apelację od wyroku Sądu Okręgowego w G. z 12 listopada 2013 r., oddalającego ich

odwołanie od decyzji pozwanego organu rentowego, ustalającej podstawę wymiaru składek na ubezpieczenia społeczne i zdrowotne zainteresowanego K. I.

Podstawą skargi z 16 grudnia 2016 r. o wznowienie postępowania jest wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 28 października 2015 r., SK 9/14, orzekający o niekonstytucyjności § 2 pkt 16 rozporządzenia z 18 grudnia 1998 r. w sprawie szczegółowych zasad ustalania podstawy wymiaru składek na ubezpieczenie emerytalne i rentowe.

Sąd Apelacyjny w uzasadnieniu odrzucenia skargi zauważył, że Trybunał Konstytucyjny postanowił na podstawie art. 190 ust. 3 Konstytucji odroczyć termin utraty mocy obowiązującej § 2 ust. 1 pkt 16 rozporządzenia w zaskarżonym zakresie o dwanaście miesięcy od dnia ogłoszenia wyroku. Tym samym zdecydował o pozostawieniu go przez oznaczony czas w porządku prawnym. Do daty utraty mocy obowiązującej przepis musi być uznany za zgodny z Konstytucją, co powoduje wyłączenie retrospektywnego skutku wyroku. W konsekwencji wyrok wydany przed tą datą nie podlega wznowieniu, jeśli jednocześnie nie została orzeczona indywidulana korzyść dla osoby, która wniosła skargę konstytucyjną.

W ocenie Sądu Apelacyjnego wyrok Trybunału Konstytucyjnego, który skarżący uczynili podstawą skargi, jedynie formalnie odpowiada hipotezie art. 401¹ k.p.c. Skoro odroczono utratę mocy przepisu (utracił moc 5 listopada 2016 r.), to nie jest możliwe wznowienie na jego podstawie postępowania zakończonych przed upływem terminu określonego w sentencji wyroku Trybunału, bo zakwestionowany przepis nadal obowiązywał. Oznacza to, że sądy i inne podmioty powinny – z wyjątkiem sprawy, która była przyczyną wszczęcia postępowania przed Trybunałem – stosować tę normę. Pominięcie w tym okresie wadliwej normy oznaczałoby w istocie przekreślenie sensu odroczenia, a więc i sensu art. 190 ust. 3 Konstytucji. Skarga o wznowienie postępowania podlegała więc odrzuceniu na podstawie art. 410 § 1 k.p.c. jako nieoparta na ustawowej podstawie.

W zażaleniu zarzucono naruszenie: 1) art. 410 § 1 k.p.c. przez błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie w sytuacji, kiedy zachodzą konstytucyjne i ustawowe przesłanki do wznowienia postępowania, określone w art. 190 ust. 4 Konstytucji oraz w art. 401¹ k.p.c.; 2) art. 401¹ k.p.c. przez błędną wykładnię i

uznanie, że nie każdy wyrok Trybunału Konstytucyjnego, który formalnie odpowiada hipotezie normy prawnej zamieszczonej w tym przepisie, może stanowić podstawę wznowienia postępowania; 3) art. 190 ust. 4 Konstytucji przez błędną wykładnię i niezastosowanie.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zażalenie jest zasadne.

Trybunał Konstytucyjny w stanowiącym podstawę skargi wyroku z 28 października 2015 r., SK 9/14, postanowił na podstawie art. 190 ust. 3 Konstytucji odroczyć termin utraty mocy obowiązującej § 2 ust. 1 pkt 16 rozporządzenia MPiPS w zaskarżonym zakresie o dwanaście miesięcy od dnia ogłoszenia wyroku. *„Trybunał Konstytucyjny stwierdził istnienie niekonstytucyjności, dając zarazem prawodawcy czas na dostosowanie systemu prawnego do wymagań konstytucyjnych. Dostosowanie to wymaga takiej zmiany przepisów rozporządzenia MPiPS, która zapewni, że zastrzeżenie zawarte w § 2 ust. 1 pkt 16 in fine rozporządzenia MPiPS nie będzie się odnosić do pracowników zatrudnionych za granicą u polskich pracodawców, uzyskujących przychody w rozumieniu przepisów o podatku dochodowym od osób fizycznych niższe niż przeciętne wynagrodzenie w gospodarce narodowej, o którym mowa w art. 19 ust. 1 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych. Trybunał Konstytucyjny zauważył jednocześnie, że zakwestionowany akt pozostaje na czas odroczenia w systemie prawnym. Jeżeli prawodawca zmieni prawo przed końcem terminu odroczenia, to zmiana ta będzie wynikała nie z derogacji trybunalskiej, lecz z derogacji dokonanej poprzez prawodawcę (por. wyrok TK z 16 lutego 2010 r., sygn. P 16/09)”. Prawodawca zmienił treść przepisu § 2 ust. 1 pkt 16 rozporządzenia na mocy § 1 rozporządzenia z 22 sierpnia 2016 r. (Dz.U. z 2016 r., poz. 1381). Argumenty te mogłyby dodatkowo przemawiać za stanowiskiem przyjętym przez Sąd Apelacyjny w zaskarżonym postanowieniu.*

Orzecznictwo nie jest jednak jednolite. Z jednej strony przyjmuje się, że przed utratą mocy przepisu po orzeczeniu Trybunału nie jest możliwe wznowienie postępowania. Na takiej wykładni i orzecznictwie Sąd Apelacyjny opart zasadniczo uzasadnienie odrzucenia skargi o wznowienie postępowania.

Z drugiej strony nie bez racji jest stanowisko, przedstawiane w szeregu

orzeczeń, przyjmujące, że samo stwierdzenie niekonstytucyjności przepisu przez Trybunał obala domniemanie zgodności z ustawą zasadniczą i jest wystarczające do odpowiedniego stosowania przepisu w sprawie już rozpoznanej a więc stanowi też podstawę wznowienia postępowania w sprawie już zakończonej.

Obecny skład ma na uwadze dotychczasowe stanowisko Sądu Najwyższego w podobnych sprawach ze skargi o wznowienie postępowania na podstawie tego samego wyroku Trybunału Konstytucyjnego. Jest ono korzystne dla skarżących. Z odroczenia przez Trybunał terminu utraty mocy obowiązującej przepisu ani ze zmiany przepisu przez prawodawcę nie wynika przeszkoda do wznowienia postępowania na podstawie art. 401¹ k.p.c. – por. postanowienia Sądu Najwyższego z 25 kwietnia 2017 r., II UZ 9/17, z 9 maja 2017 r., II UZ 11/17 z 16 maja 2017 r., II UZ 16/17.

Uprawnione jest zatem drugie stanowisko. Przede wszystkim dlatego, że w systemie prawa wartością podstawową jest zgodność prawa z ustawą zasadniczą. Chodzi o to, że orzeczenie oparte na niekonstytucyjnym przepisie, którego stosowanie narusza podstawowe wartości człowieka takie jak wolność i majątek, nie powinno być wyłączone od możliwości warunkowej weryfikacji, właśnie ze względu na wskazaną niezgodność. Wartość ta odwołuje się do zasady sprawiedliwości (art. 2 Konstytucji), ujmowanej materialnie jako samo prawo oraz proceduralnie jako prawo do sądu (art. 45 ust. 1 Konstytucji). W wyroku z 28 października 2015 r., SK 9/14, Trybunał odwołuje się do prawa własności (art. 64 ust. 1 i 3 Konstytucji). Sąd powszechny może bezpośrednio stosować ustawę zasadniczą (art. 8). Sędziowie podlegają ustawom (art. 178 ust. 1 ustawy zasadniczej). Nie ma więc przeszkód prawnych do wznowienia postępowania wobec niezgodności z ustawą zasadniczą przepisu rozporządzenia, zważając też na art. 190 ust. 4 Konstytucji, jako że obecne zażalenie rozpoznaje się już po terminie, do którego Trybunał w wyroku z 28 października 2015 r., SK 9/14, odroczył utratę mocy obowiązującej § 2 ust. 1 pkt 16 rozporządzenia z 18 grudnia 1998 r. Przeszkodą nie jest też zmiana tego przepisu przez prawodawcę przed tym terminem. Sąd może mimo to odmówić zastosowania *ex post* niekonstytucyjnego przepisu aktu wykonawczego, który kształtował stosunki prawne w okresie wcześniejszym. Inna jest bowiem sytuacja obywatela, który układa swoje stosunki

prawne w sferze cywilnej z własnej woli (zobowiązaniowej), czyli bez władczej ingerencji państwa. Wówczas pierwszorzędne znaczenie ma zgodność prawa z Konstytucją i reguła z art. 190 ust. 3. Inna sytuacja występuje w relacjach publicznoprawnych, bo organ przed wyrokiem Trybunału nie może nie stosować „niekonstytucyjnego” prawa. Powrót do stanu zgodnego z ustawą zasadniczą zapewniają podstawy wznowienia (w procedurze cywilnej, karnej i administracyjnej). Dla tych podmiotów prawa znaczenie ma samo orzeczenie o niezgodności przepisu z Konstytucją. Należy też odróżnić podstawę wznowienia, czyli orzeczenie Trybunału wskazane w art. 401¹ k.p.c., od terminu wznowienia z art. 407 § 2 k.p.c. Generalnie kwestia temporalna nie powinna być silniejsza niż kwestia materialna, czyli niezgodność aktu normatywnego z Konstytucją. Ważne jest tylko zachowanie terminu do wniesienia skargi, gdyż wznowienie nie jest nieograniczone w czasie i skarga może być odrzucona ze względu na wniesienie jej po upływie przepisanej terminu (art. 407 § 2 k.p.c. i art. 410 § 1 k.p.c.). Sąd Apelacyjny mógł więc wznowić postępowanie, biorąc pod uwagę niezgodność przepisu rozporządzenia z Konstytucją.

Po wtóre, w poprzednim postanowieniu z 25 maja 2016 r., odrzucającym pierwotną skargę o wznowienie postępowania, Sąd Apelacyjny skonstatował, że brak jest podstaw do wznowienia postępowania przed upływem terminu odraczającego utratę mocy przepisu. Skarżący nie powinien być w gorszej sytuacji, niż inny podmiot, odwołujący się od takiej samej decyzji wydanej w podobnej sprawie, którego sprawa nie uległa jeszcze zakończeniu i który może oczekiwać bezpośredniego zastosowania w sprawie właściwej normy prawnej wynikającej z orzeczenia Trybunału (zob. uchwała Sądu Najwyższego z 13 czerwca 2007 r., II UZP 2/07).

Reasumując, skoro mimo odroczenia utraty mocy niekonstytucyjnego przepisu, nie może on stanowić podstawy orzekania przez Sąd, to również orzeczenie o niekonstytucyjności stanowi podstawę do wznowienia postępowania z art. 401¹ k.p.c. Orzeczenia sądowe nie mogą bowiem opierać się na prawie, co do którego stwierdzona została niezgodność z Konstytucją (wyroki Sądu Najwyższego z 5 czerwca 2007 r., I PK 6/07, z 23 kwietnia 2009 r., IV CNP 99/08, z 18 maja 2010 r., III UK 2/10, z 25 sierpnia 2011 r., II CNP 11/11, z 17 czerwca

2011 r., I OSK 2076/10).

Z tych przyczyn orzeczono jak w sentencji na podstawie art. 394¹ § 3 k.p.c. w związku z art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. oraz art. 108 § 2 k.p.c. w związku z art. 398²¹ k.p.c.

kc